Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

13. juli 2017*

»Præjudiciel forelæggelse – socialpolitik – direktiv 2000/78/EF – artikel 1, 2 og 6 – ligebehandling – forbud mod forskelsbehandling på grund af køn – erhvervstilknyttet pension – direktiv 97/81/EF – rammeaftale om deltidsarbejde – § 4, stk. 1 og 2 – metode til beregning af erhvervede pensionsrettigheder – en medlemsstats lovgivning – forskelsbehandling af deltidsansatte«

I sag C-354/16,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Arbeitsgericht Verden (arbejdsretten i Verden, Tyskland) ved afgørelse af 20. juni 2016, indgået til Domstolen den 27. juni 2016, i sagen

Ute Kleinsteuber

mod

Mars GmbH,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, R. Silva de Lapuerta, og dommerne J.-C. Bonichot, Arabadjiev (refererende dommer), C.G. Fernlund og S. Rodin,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Ute Kleinsteuber ved Rechtsanwalt T. Ameis,

— Mars GmbH ved Rechtsanwalt W. Ahrens,

— den tyske regering ved A. Lippstreu og T. Henze, som befuldmægtigede,

— Europa-Kommissionen ved C. Valero og C. Hödlmayr, som befuldmægtigede,

* Processprog: tysk.

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af § 4, stk. 1 og 2, i rammeaftalen om deltidsarbejde, der er indgået den 6. juni 1997 (herefter »rammeaftalen«), som er indeholdt i bilaget til Rådets direktiv 97/81/EF af 15. december 1997 om rammeaftalen vedrørende deltidsarbejde, der er indgået af UNICE, CEEP og EFS (EFT 1998, L 14, s. 9), som ændret ved Rådets direktiv 98/23/EF af 7. april 1998 (EFT 1998, L 131, s. 10), og af artikel 4 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/54/EF af 5. juli 2006 om gennemførelse af princippet om lige muligheder for og ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med beskæftigelse og erhverv (EUT 2006, L 204, s. 23) og artikel 1 og 2 samt artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EFT 2000, L 303, s. 16).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Ute Kleinsteuber og Mars GmbH vedrørende beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pension optjent som arbejdstager på deltid, der forlod virksomheden inden indtrædelsen af den begivenhed, som udløser pensionen.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Rammeaftalens § 4, stk. 1-4, har følgende ordlyd:

»§ 4: Princippet om ikke-forskelsbehandling

1. Hvad angår ansættelsesvilkår må deltidsansatte ikke behandles på en mindre gunstig måde end sammenlignelige fuldtidsansatte, udelukkende fordi de arbejder på deltid, medmindre forskelsbehandlingen er begrundet i objektive forhold.

2. Hvor det er hensigtsmæssigt, gælder princippet om pro rata temporis.

3. Gennemførelsesbestemmelserne til efterlevelse af denne artikel defineres af medlemsstaterne og/eller arbejdsmarkedets parter under hensyntagen til fællesskabsret, national ret, kollektive aftaler og praksis.

4. Når det er berettiget af objektive grunde, kan medlemsstaterne, efter høring af arbejdsmarkedets parter i overensstemmelse med national lovgivning eller praksis, og/eller arbejdsmarkedets parter kan, hvor det er hensigtsmæssigt, gøre adgangen til særlige ansættelsesvilkår afhængig af betingelser såsom anciennitet, arbejdstid eller indtjening. Betingelser i relation til deltidsansattes adgang til særlige ansættelsesvilkår bør tages op til overvejelse med jævne mellemrum under hensyntagen til princippet om ikke-forskelsbehandling som anført i § 4, stk. 1.«

4 Artikel 1 i direktiv 2000/78 bestemmer:

»Formålet med dette direktiv er, med henblik på at gennemføre princippet om ligebehandling i medlemsstaterne, at fastlægge en generel ramme for bekæmpelsen af forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering.«

5 Dette direktivs artikel 2 vedrørende begrebet forskelsbehandling, fastsætter:

»1. I dette direktiv betyder »princippet om ligebehandling«, at ingen må udsættes for nogen form for direkte eller indirekte forskelsbehandling af nogen af de i artikel 1 anførte grunde.

2. I henhold til stk. 1

a) foreligger der direkte forskelsbehandling, hvis en person af en eller flere af de i artikel 1 anførte grunde behandles ringere, end en anden i en tilsvarende situation bliver, er blevet eller ville blive behandlet

b) foreligger der indirekte forskelsbehandling, hvis en tilsyneladende neutral bestemmelse, betingelse eller praksis vil stille personer med en bestemt religion eller tro, et bestemt handicap, personer, som tilhører en bestemt aldersgruppe, eller personer med en bestemt seksuel orientering, særlig ufordelagtigt i forhold til andre personer, medmindre
c) den pågældende bestemmelse, betingelse eller praksis er objektivt begrundet i et legitimt mål, og midlerne til at opfylde det er hensigtsmæssige og nødvendige […]«

6 Det nævnte direktivs artikel 6 med overskriften »Berettigelse af ulige behandling på grund af alder« har følgende ordlyd:

»1. Uanset artikel 2, stk. 2, kan medlemsstaterne bestemme, at ulige behandling på grund af alder ikke udgør forskelsbehandling, hvis den er objektivt og rimeligt begrundet i et legitimt formål inden for rammerne af den nationale ret, bl.a. legitime beskæftigelses-, arbejdsmarkeds- og erhvervsuddannelsespolitiske mål, og hvis midlerne til at opfylde det pågældende formål er hensigtsmæssige og nødvendige.

[…]«

7 Artikel 4, som er indeholdt i kapitel 1, der har overskriften »Lige løn«, i afsnit II i direktiv 2006/54, fastsætter:

»Forbud mod forskelsbehandling

For samme arbejde eller for arbejde, som tillægges samme værdi, afskaffes enhver direkte eller indirekte forskelsbehandling med hensyn til køn for så vidt angår alle lønelementer og lønvilkår.

[…]«

Tysk ret

8 § 2, stk. 1, første punktum, i Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgung (Betriebsrentengesetz) (lov om forbedring af de erhvervstilknyttede pensionsordninger, herefter »pensionsloven«) har følgende ordlyd:

»§ 2 - Størrelsen af den erhvervede rettighed

Når den begivenhed indtræder, der udløser retten til pension som følge af opnåelse af pensionsalderen, invaliditet eller dødsfald, har en arbejdstager, der fratræder stillingen før tid, hvis rettigheder består i henhold til nærværende lovs § 1, litra b), og dennes retssuccessorer ret til mindst den del af ydelsen, som de ville have fået, såfremt fratrædelsen ikke var sket før tid, svarerende til forholdet mellem ancienniteten og varigheden af perioden mellem påbegyndelsen af ansættelsesforholdet i virksomheden og den normale pensionsalder for den obligatoriske pensionsforsikring; i stedet for den

normale pensionsalder tages der hensyn til en tidligere dato, når denne er fastsat i pensionsordningen som aldersgrænsen, og senest til den dato, hvor arbejdstageren fylder 65 år, i tilfælde, hvor vedkommende forlader virksomheden og samtidig ansøger om en alderdomspension i henhold til den lovpligtige obligatoriske forsikring for forsikrede med lang forsikringsperiode […]«

9 § 4, stk. 1, i Gesetz über Teilzeitarbeit und befristete Arbeitsverträge (lov om deltidsbeskæftigelse og tidsbegrænsede ansættelseskontrakter) har følgende ordlyd:

»En deltidsansat arbejdstager må ikke stilles dårligere end en sammenlignelig fuldtidsansat arbejdstager, medmindre en forskellig behandling er objektivt begrundet. En deltidsansat arbejdstager skal tildeles vederlag eller en anden delelig ydelse, der kan opgøres i penge, som mindst svarer til andelen af hans arbejdstid i forhold til en sammenlignelig fuldtidsansat arbejdstagers arbejdstid. […]«

10 Afsnit 3.4 i Mars' pensionsordning, der er indeholdt i den kollektive overenskomst af 6. november 2008 (herefter »pensionsordningen«), fastsætter:

»»Indkomsten« for en person, der kan gøre sine pensionsrettigheder gældende, svarer til det samlede årlige vederlag, som denne person modtager for de tjenesteydelser, vedkommende leverer til virksomheden. […] Når en person, der kan gøre sine pensionsrettigheder gældende, i løbet af de tjenesteår, som giver ret til pension, har arbejdet – kontinuerligt eller midlertidigt – på deltid, fastlægges vedkommendes »indkomst« i henhold til første punktum på grundlag af varigheden af den kontraktligt aftalte ugentlige arbejdstid. Denne »indkomst« fordeles på den ugentlige arbejdstid svarende til den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad i løbet af de tjenesteår, der tages hensyn til. Beskæftigelsesgraden er forholdet mellem den aftalte normale ugentlige arbejdstid og den normale ugentlige arbejdstid i henhold til Mars' vejledning, idet dette forhold imidlertid ikke må overstige 100%.«

11 Pensionsordningens afsnit 3.5 fastsætter:

»»Lønnen, som udløser en ret til pension« for en person, der kan gøre sine pensionsrettigheder gældende, svarer til den gennemsnitlige maksimale indkomst, som denne person har modtaget i løbet af de sidste tre fulde kalenderår af den beskæftigelse, der udløser retten til pension […]«

12 Pensionsordningens afsnit 4.1 har følgende ordlyd:

»Henset til de betingelser og begrænsninger, der er fastsat i denne pensionsordning, får en person, der kan gøre sine pensionsrettigheder gældende, ved sin pensionering, der sker ved den »normale« alder eller senere, for hvert fuldt tjenesteår, som udløser ret til pension, en årlig pension, der svarer til:

A) 0,6% af den del af lønnen, der udløser ret til pension, som ligger under gennemsnitsbeløbet for bidragsberegningsgrænsen for den obligatoriske pensionsforsikring for de kalenderår, som beregningen af lønnen, der udløser ret til pension, er baseret på, og

B) 0,2% af den del af lønnen, der udløser ret til en pension, der ligger over dette beløb.

[…] de tjenesteår, der udløser ret til pension, begrænses dog til 35 fulde år i alt.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

13 Ute Kleinsteuber, der er født den 3. april 1965, var ansat i forskellige stillinger ved Mars og dennes retlige forgænger mellem den 1. oktober 1990 og den 31. maj 2014. Hun har arbejdet både på fuld tid og på deltid med beskæftigelsessatser på mellem 50% og 75% af en fuldtidsansats beskæftigelse. Ute Kleinsteuber har efter at være fyldt 55 år ret til en erhvervstilknyttet pension fra Mars.

14 I henhold til pensionsordningen skal der for så vidt angår en arbejdstager, som ikke er ansat på fuld tid, indledningsvis foretages en beregning af den relevante årlige løn for en fuldtidsansat arbejdstager, som er berettiget til pension. Denne løn nedsættes dernæst således, at den svarer til den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad i løbet af hele ansættelsesperioden. Endelig anvendes de forskellige satser vedrørende lønnens bestanddele på det beløb, der følger heraf. Størrelsen af den erhvervstilknyttede pension beregnes nemlig ved hjælp af en såkaldt »differentieret« formel.

15 Der foretages således en sondring mellem den realiserede indkomst, der ligger under bidragsberegningsgrænsen for den obligatoriske pensionsforsikring, og den indkomst, der ligger over denne grænse. Bidragsberegningsgrænsen er i henhold til tysk ret om social sikring det maksimale beløb, med hensyn til hvilket lønnen for en person, der er omfattet af den lovbestemte dækning, anvendes til socialforsikringen. De lønelementer, der overstiger bidragsberegningsgrænsen, er i forbindelse med beregningen af Ute Kleinsteubers erhvervstilknyttede pension blevet opgjort til 2%, mens de lønelementer, der ikke overstiger denne grænse, er blevet opgjort til 0,6%.

16 Som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, skal der i tilfælde af en arbejdstagers fratrædelse før tid i henhold til pensionslovens § 2, stk. 1, foretages en beregning pro rata temporis. Først beregnes den »fiktive maksimale ret«, dvs. den ret til pension, som arbejdstageren ville have haft, såfremt denne ikke havde fratrådt sin stilling før tid, men var forblevet beskæftiget indtil den aftalte pensionsalder. Derefter beregnes den »erhvervede kvotient« ved at fastlægge forholdet mellem den faktiske anciennitet og den tid, som den ansatte kunne have tilbagelagt, hvis vedkommende ikke var fratrådt før tid, indtil opnåelsen af pensionsalderen. Den fiktive maksimale ret multipliceres derefter med den erhvervede kvotient for at fastlægge størrelsen af den erhvervstilknyttede pension eller retten hertil.

17 Mars' pensionsordning fastsætter desuden en grænse for, hvor mange års anciennitet der kan tages hensyn til, hvilket er fastsat til 35 år.

18 Ute Kleinsteuber har for Arbeitsgericht Verden (arbejdsretten i Verden, Tyskland) anfægtet beregningen af størrelsen af hendes erhvervstilknyttede pension, der er foretaget af Mars, og har anført, at hun har ret til en pension, der er højere end den, som Mars har beregnet. Bundesarbeitsgericht (forbundsdomstol i arbejdsretlige sager, Tyskland) har allerede i denne henseende anført, at bestemmelserne i pensionslovens § 2 er hensigtsmæssige og nødvendige for at opfylde et legitimt mål.

19 På denne baggrund har Arbeitsgericht Verden (arbejdsretten i Verden, Tyskland) besluttet at udsætte sagen og forelægge følgende præjudicielle spørgsmål for Domstolen:

»1) a) Skal de relevante EU-retlige bestemmelser, navnlig [rammeaftalens] § 4, [stk. 1 og 2], [og] artikel 4 i […] direktiv 2006/54[…], sammenholdt med […] direktiv 2000/78[…], fortolkes således, at de er til hinder for national lovgivning eller praksis, der for så vidt angår beregning af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning sondrer mellem arbejdsindkomst under bidragsberegningsgrænsen for den lovbestemte pensionsforsikring og arbejdsindkomst over bidragsberegningsgrænsen (såkaldt »tvedelt pensionsberegningsformel«), og som herved ikke behandler indkomst fra deltidsbeskæftigelse således, at der først foretages en beregning af indkomsten ved en tilsvarende fuldtidsbeskæftigelse, på grundlag af hvilken der foretages en beregning af, hvilken del af denne der ligger henholdsvis over og under bidragsberegningsgrænsen, hvorefter dette forhold overføres på den lavere indkomst fra deltidsbeskæftigelsen?

b) Såfremt [det første] spørgsmål[, litra a)] besvares benægtende: Skal de relevante EU-retlige bestemmelser, navnlig [rammeaftalens] § 4, [stk. 1 og 2], […], [og] artikel 4 i […] direktiv 2006/54[…], sammenholdt med […] direktiv 2000/78[…], fortolkes således, at de er til hinder for national lovgivning eller praksis, der for så vidt angår beregning af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning sondrer mellem arbejdsindkomst under bidragsberegningsgrænsen for den lovbestemte pensionsforsikring, og arbejdsindkomst over

bidragsberegningsgrænsen (såkaldt »tvedelt pensionsberegningsformel«), og hvorved der for så vidt angår en arbejdstager, der dels har været fuldtidsbeskæftiget, dels deltidsbeskæftiget, ikke benyttes en periodeopdelt tilgang (f.eks. enkelte kalenderår), men hvorefter der beregnes en fælles beskæftigelsesgrad for hele ansættelsesforholdet og først lader den tvedelte pensionsberegningsformel finde anvendelse på den gennemsnitsløn, der herved fremkommer?

2) Skal de relevante EU-retlige bestemmelser, navnlig forbuddet mod forskelsbehandling på grund af alder i artikel 21 i den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, som konkret har fundet udtryk i […] direktiv 2000/78[…], særligt artikel 1, 2 og 6, fortolkes således, at de er til hinder for national lovgivning eller praksis angående en erhvervstilknyttet pensionsordning, der størrelsesmæssigt afhænger af forholdet mellem anciennitet ved ansættelsesforholdets begyndelse og opnåelse af den legale pensionsalder i henhold til den lovbestemte pensionsforsikring […], og i hvilken forbindelse der fastsættes et loft over det antal tjenesteår, der kan medregnes, hvilket bevirker, at arbejdstagere, som optjente deres anciennitet i en ung alder, opnår en lavere arbejdsmarkedspension end medarbejdere, der optjente deres anciennitet i en højere alder, uanset at begge medarbejdere har samme anciennitet?«

De præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

Indledende bemærkninger

20 Det fremgår af ordlyden af det første præjudicielle spørgsmål, litra a) og b), at den forelæggende ret har anmodet Domstolen om at fortolke rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54, sammenholdt med direktiv 2000/78.

21 Det følger imidlertid af gennemgangen af de af den forelæggende ret anførte begrundelser, at denne reelt ønsker, at Domstolen oplyser, om en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede kan medføre en forskelsbehandling i forhold til lønmodtagere, der arbejder på deltid, som omhandlet i rammeaftalen. I givet fald kan sagsøgeren i hovedsagen ligeledes gøre gældende, at der foreligger en tilsidesættelse af princippet om lige muligheder for og lige behandling af mænd og kvinder, som omhandlet i direktiv 2006/54, for så vidt som deltidsbeskæftigelse ifølge den forelæggende ret som oftest udøves af kvinder.

22 Derimod er der ikke i forelæggelsesafgørelsen anført nogen forhold, der gør det muligt at undersøge, om nævnte lovgivning udgør en forskelsbehandling på grund af alder som omhandlet i artikel 1 og 2 i direktiv 2000/78.

23 Under disse omstændigheder må det lægges til grund, at det første præjudicielle spørgsmål, litra a) og b), vedrører fortolkningen af rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54.

Det første spørgsmål, litra a)

24 Med det første spørgsmål, litra a), ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54 skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, der for så vidt angår beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning fastsætter en sondring mellem arbejdsindkomst, der er under bidragsberegningsgrænsen for den obligatoriske pensionsforsikring, og arbejdsindkomst, der er over denne, og som ikke behandler indkomst fra deltidsbeskæftigelse således, at der først foretages en beregning af indkomsten ved en tilsvarende fuldtidsbeskæftigelse, på grundlag af hvilken der dernæst

foretages en beregning af, hvilken del af denne der ligger henholdsvis over og under bidragsberegningsgrænsen, hvorefter dette forhold endeligt overføres på den lavere indkomst fra deltidsbeskæftigelsen.

25 Rammeaftalens § 4, stk. 1, indeholder for så vidt angår ansættelsesvilkår et forbud mod at behandle deltidsansatte på en mindre gunstig måde end sammenlignelige fuldtidsansatte, udelukkende fordi de arbejder på deltid, medmindre forskelsbehandlingen er begrundet i objektive forhold.

26 I den foreliggende sag er det ubestridt, at metoden til beregning af den erhvervstilknyttede pension, som består i at fastsætte en sondring mellem lønninger, der ligger under bidragsberegningsgrænsen, og dem, der overstiger denne (herefter »den differentierede formel«), både finder anvendelse på fuldtidsansatte og deltidsansatte.

27 Ute Kleinsteuber har ikke desto mindre gjort gældende, at denne beregningsmetode medfører, at en for lille andel af den årlige indkomst, der udløser ret til pension, vil blive omfattet af den højere takst på 2%. Mens Mars i overensstemmelse med sin pensionsordning har beregnet det årlige vederlag – på baggrund af en fuldtidsbeskæftigelse – som udløser den pensionsret, der gælder for sagsøgeren i hovedsagen, inden vederlaget er blevet nedsat på baggrund af dennes beskæftigelsesgrad på deltid, og det beløb, der er resultatet heraf, er blevet opdelt i en del, der ligger under bidragsberegningsgrænsen, og en del, der ligger over denne, og har anvendt forskellige procentsatser på disse dele, er Ute Kleinsteuber af den opfattelse, at beregningen for deltidsansatte skal foretages ved at beregne den fiktive indkomst for en fuldtidsansat og anvende den differentierede formel herpå. Først herefter skal der foretages en nedsættelse på baggrund af beskæftigelsesgraden på deltid.

28 Det fremgår imidlertid ikke af de sagsakter, som Domstolen er i besiddelse af, at den af Mars anvendte beregningsmetode medfører en forskelsbehandling i forhold til deltidsansatte.

29 Det må nemlig konstateres, at en hensyntagen til forholdet mellem den faktisk udførte arbejdstid i løbet af en arbejdstagers tjenestetid og den arbejdstid, som en arbejdstager, der hele sin tjenestetid har arbejdet på deltid, har udført, udgør en streng anvendelse af princippet om pro rata temporis. I det foreliggende tilfælde har Mars således beregnet og anvendt en sats på 71,5%.

30 Det skal i denne henseende bemærkes, at en hensyntagen til, hvor lang tid en arbejdstager faktisk har arbejdet i løbet af dennes tjenestetid, er et objektivt kriterium, som intet har at gøre med forskelsbehandling, der således kan begrunde en forholdsmæssig nedsættelse af pensionen (jf. i denne retning dom af 23.10.2003, Schönheit og Becker, C-4/02 og C-5/02, EU:C:2003:583, præmis 91).

31 Det må i øvrigt konstateres, at selv om Ute Kleinsteubers erhvervstilknyttede pensionsrettigheder ikke svarer til pro rata temporis-delen for en bedre lønnet fuldtidsansat, er dette ikke en følge af den omstændighed, at Ute Kleinsteuber har arbejdet på deltid, men en følge af anvendelsen af dette princip og den differentierede formel.

32 Det fremgår i denne henseende af de sagsakter, som Domstolen er i besiddelse af, at den erhvervstilknyttede pension – på basis af frivillighed fra arbejdsgiverens side – komplementerer de ydelser, der udbetales fra den obligatoriske pensionsforsikring. Mars' pensionsordning har således til formål ved pensionsalderen at afspejle – om muligt fuldstændigt og forholdsmæssigt – den levestandard, som lønmodtageren havde, da denne var beskæftiget.

33 Den differentierede formel tilsigter for sit vedkommende at tage hensyn til forskellen i dækningsbehovet for de dele af vederlaget, der ligger under og over bidragsberegningsgrænsen, idet der ikke tages hensyn hertil i forbindelse med beregningen af den pension, der udbetales af den obligatoriske pensionsforsikring.

34 For det første må det konstateres, at for de ansatte, der som følge af deltidsbeskæftigelse har modtaget en indkomst, der udløser ret til en pension, der generelt ligger under bidragsberegningsgrænsen, indeholder den obligatoriske pensionsforsikring ingen lakuner i de tildelte ydelser, eftersom alle indkomster er omfattet af nævnte forsikring.

35 Som den tyske regering og Europa-Kommissionen har gjort gældende, vil den beregningsmetode, som Ute Kleinsteuber anbefaler, jf. denne doms præmis 27, i øvrigt kunne medføre, at de indkomstdele, der ligger over bidragsberegningsgrænsen, hæves kunstigt. I tilfælde, hvor vederlaget for deltid ligger på et niveau under denne grænse, ville den af sagsøgeren i hovedsagen anbefalede metode ligeledes kunne føre til en anvendelse af satsen på 2%, for så vidt som den differentierede formel anvendes direkte på det årlige vederlag for en tilsvarende fuldtidsansat, endog før dette nedsættes på grundlag af den pågældende ansattes beskæftigelsesgrad på deltid. Der findes imidlertid ikke noget behov for supplerende dækning i tilfælde af et vederlag, der er lavere end denne grænse.

36 Som anført Kommissionen vil dette indebære, at vedkommendes erhvervsbeskæftigelse overvurderes, og medføre, at der fastsættes rettigheder, som er meget større uden forbindelse med den beskæftigelse, som Ute Kleinsteuber faktisk har udøvet.

37 Den forelæggende ret har i denne henseende bemærket, at ved at følge den af sagsøgeren i hovedsagen anførte fremgangsmåde ville Mars være forpligtet til at lade de dele af Ute Kleinsteubers løn, der ligger under nævnte grænse, ud over bidragene til den obligatoriske pensionsforsikring, være omfattet af den højere procentsats på 2%, som er fastsat i pensionsordningen, og således i sidste ende til at udbetale en forholdsmæssigt højere erhvervstilknyttet pension ligeledes for disse dele af lønnen.

38 For det andet udgør formålet med den differentierede formel, som tilsigter at tage hensyn til forskellen i dækningsbehovet for de dele af vederlaget, der ligger under eller over bidragsberegningsgrænsen, et objektivt forhold som omhandlet i rammeaftalens § 4, stk. 1, der kan begrunde en forskelsbehandling som den i hovedsagen omhandlede.

39 Under disse omstændigheder kan det ikke konkluderes, at den i hovedsagen omhandlede lovgivning udgør en forskelsbehandling på grund af arbejdsformen som omhandlet i rammeaftalen, eller at der foreligger en deraf følgende tilsidesættelse af princippet om lige muligheder for og lige behandling af mænd og kvinder som omhandlet i direktiv 2006/54.

40 Henset til det ovenstående skal første spørgsmål, litra a), besvares med, at rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, der for så vidt angår beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning fastsætter en sondring mellem arbejdsindkomst, der ligger under bidragsberegningsgrænsen for den obligatoriske pensionsforsikring, og arbejdsindkomst, der ligger over denne, og som ikke behandler indkomst fra deltidsbeskæftigelse således, at der først foretages en beregning af indkomsten ved en tilsvarende fuldtidsbeskæftigelse, på grundlag af hvilken der dernæst foretages en beregning af, hvilken del af denne der ligger henholdsvis over og under bidragsberegningsgrænsen, hvorefter dette forhold til slut overføres på den lavere indkomst fra deltidsbeskæftigelsen.

Det første spørgsmål, litra b)

41 Med det første spørgsmål, litra b), ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54 skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, som med henblik på beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning for en ansat, der har haft perioder med fuldtidsarbejde og perioder med deltidsarbejde, fastsætter en ensartet beskæftigelsesgrad for hele ansættelsesforholdets varighed.

42 Det skal i henhold til rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, afgøres, om deltidsansatte behandles på en mindre gunstig måde end sammenlignelige fuldtidsansatte som følge af fastsættelsen af en ensartet beskæftigelsesgrad for de pensionsgivende tjenesteår, der vil kunne medregnes.

43 Fastsættelsen af en deltidssats synes imidlertid at udgøre en metode, der vil gøre det muligt at vurdere alt det arbejde, som den deltidsansatte har udført. Det kan derimod ikke med henblik på beregningen vedrørende de deltidsansatte antages, at disse har arbejdet fuld tid i hele perioden.

44 Mars har gjort gældende, at anvendelsen af en ensartet beskæftigelsesgrad for de pensionsgivende tjenesteår, der vil kunne medregnes, blot afspejler de forskellige typer af arbejdstid i løbet af beskæftigelsen, men ikke de forskellige vederlag, der er modtaget i løbet af denne periode. Ifølge denne virksomhed indeholder pensionsordningen nemlig en forpligtelse til at udbetale en pension, der er knyttet til det sidste vederlag, og det vederlag, der er modtaget i løbet af ansættelsesforholdet, er uden betydning i forhold til beregningen af alderspensionen.

45 I denne henseende er der ingen forhold i de sagsakter, som Domstolen råder over, der gør det muligt at fastslå, at en anden beregningsmetode, såsom den, der består i at opdele den ved Mars erlagte arbejdstid i perioder, ville medføre en mere hensigtsmæssig og mere retfærdig beregning, henset til princippet om pro rata temporis.

46 Det tilkommer den forelæggende ret, der alene er i besiddelse af et dybdegående kendskab til sagen, at efterprøve, at dette er tilfældet i hovedsagen, og navnlig at efterprøve, at den i hovedsagen omhandlede metode til beregning af pensionen ikke er i strid med dette princip, som i hovedsagen skal overholdes i henhold til rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2.

47 Henset til de ovenstående betragtninger skal den forelæggende rets første spørgsmål, litra b), besvares med, at rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, som med henblik på beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning for en ansat, der har haft perioder med fuldtidsarbejde og perioder med deltidsarbejde, fastsætter en ensartet beskæftigelsesgrad for hele ansættelsesforholdets varighed, for så vidt som denne metode til beregning af alderspensionen ikke er i strid med reglen om pro rata temporis. Det tilkommer den nationale ret at efterprøve, at dette er tilfældet.

Det andet spørgsmål

48 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 1 og 2 samt artikel 6, stk. 1, i direktiv 2000/78 skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter en erhvervstilknyttet pension, hvis størrelse svarer til forholdet mellem ancienniteten og varigheden af perioden mellem påbegyndelsen af ansættelsen i virksomheden og den normale pensionsalder, der er fastsat i den obligatoriske pensionsforsikring, og begrænser de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes.

49 I henhold til direktivets artikel 2, stk. 2, litra a), foreligger der direkte forskelsbehandling, når en person på grund af sin alder behandles ringere end en tilsvarende person bliver, er blevet eller ville blive behandlet i en tilsvarende situation. I henhold til artikel 2, stk. 2, litra b), i direktiv 2000/78 foreligger der indirekte forskelsbehandling, hvis en tilsyneladende neutral bestemmelse, betingelse eller praksis vil stille personer, som tilhører en bestemt aldersgruppe, særlig ufordelagtigt i forhold til andre, medmindre den pågældende bestemmelse, betingelse eller praksis er objektivt begrundet i et legitimt mål, og midlerne til at opfylde det er hensigtsmæssige og nødvendige.

50 Hvad angår spørgsmålet, om der foreligger en direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af alder, har den forelæggende ret anført, at den i hovedsagen omhandlede beregningsmetode medfører, at de lønmodtagere, der har erhvervet deres anciennitet, da de var yngre, modtager en erhvervstilknyttet pension, der er mindre end den, som de kollegaer, der har erhvervet deres anciennitet, mens de var ældre, modtager, selv om anciennitetеn er den samme.

51 Som anført af den tyske regering, henviser hverken den nationale lovgivning eller den i pensionsordningen fastsatte grænse direkte til kriteriet om alder. Desuden finder den i hovedsagen omhandlede lovgivning anvendelse på samme måde for arbejdstagere i alle aldre.

52 Denne lovgivning er således ikke direkte baseret på kriteriet om alder, men på kriteriet om anciennitet i virksomheden.

53 Det fremgår imidlertid af forelæggelsesafgørelsen, at den bivirkning, som skabes af grænsen for, hvor mange pensionsgivende tjenesteår der kan medregnes, altid vil opstå, når alderen ved ansættelsesforholdets begyndelse for den lønmodtager, der er fratrådt før tid, er mindre end forskellen mellem aldersgrænsen med henblik på pensionering og grænsen for de pensionsgivende tjenesteår. I en situation, hvor aldersgrænsen for pensionering er 65 år, og hvor de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes, er begrænset til 35, vil de lønmodtagere, der fratræder før tid, som er begyndt at arbejde inden de fyldte 30 år, således stilles ringere i forbindelse med beregningen af retten til den erhvervstilknyttede pension.

54 Det skal således fastslås, at en sådan forskelsbehandling følger af samspillet mellem grænsen for de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes, og andre faktorer, såsom den metode til nedsættelse pro rata temporis, der er fastsat i pensionslovens § 2, stk. 1, første punktum.

55 Den ringere stilling for en gruppe af en given alder følger således af anvendelsen af bestemmelser kombineret med særlige parametre.

56 Den forelæggende ret har desuden anført, at »det på et abstrakt plan kan siges, at de ugunstige konsekvenser af [den i hovedsagen omhandlede lovgivning] er så meget desto større, når lønmodtageren var ung, da han påbegyndte ansættelsesforholdet, når tjenesteperioderne var korte, og når grænsen for de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes, sættes lavt«. Den tyske regering har for sit vedkommende konstateret, at den i hovedsagen omhandlede beregningsmetode typisk har til følge »i visse situationer« at skabe en indirekte ulige behandling af de yngste arbejdstagere, eftersom det kun er i deres tilfælde, at grænsen for de pensionsgivende tjenesteår – i forbindelse med beregningen af den fiktive maksimale ret – nås og derfor indgår i beregningen.

57 Mars har derimod anført, dels at det af den forelæggende ret forelagte andet spørgsmål ikke er relevant for afgørelsen af tvisten i hovedsagen, for så vidt som Ute Kleinsteubers tjenestetid ikke er blevet nedsat i forbindelse med beregningen af hendes rettigheder.

58 Dels har Mars gjort gældende, at den nedsættelse pro rata temporis, der er fastsat i pensionslovens § 2, stk. 1, første punktum, ikke altid er til skade for de yngste arbejdstagere, og at denne bestemmelse under alle omstændigheder ikke er fastsat i forhold til alder, men i forhold til anciennitet.

59 Det tilkommer den forelæggende ret, som er den eneste, der har direkte kendskab til den tvist, der er indbragt for den, at foretage de nødvendige undersøgelser med henblik på at fastlægge, om den i hovedsagen omhandlede lovgivning konkret og bortset fra tilfældige omstændigheder kan medføre en indirekte forskelsbehandling, der ikke er støttet på anciennitet, men på alder.

60 Det tilkommer ligeledes den forelæggende ret at efterprøve, at det rejste problem ikke er hypotetisk, men vedrører de af parterne i hovedsagen drøftede faktiske omstændigheder. Et sådant spørgsmål kan nemlig ikke behandles abstrakt og hypotetisk, men skal i givet fald behandles fra sag til sag.

61 Det skal nemlig bemærkes, at det følger af Domstolens faste praksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den (dom af 11.9.2014, B., C-394/13, EU:C:2014:2199, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis). Den samarbejdsånd, der må beherske udførelsen af opgaverne i forbindelse med den præjudicielle forelæggelsesprocedure, indebærer i øvrigt, at den nationale ret tager hensyn til Domstolens opgave, som er at bidrage til retsplejen i medlemsstaterne og ikke at udøve responderende virksomhed vedrørende generelle eller hypotetiske spørgsmål (dom af 12.6.2003, Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, præmis 32, og af 26.2.2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, præmis 42).

62 I tilfælde af, at denne retsinstans efter denne vurdering må konstatere, at der foreligger en sådan forskelsbehandling, bemærkes, at denne forskelsbehandling i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 2000/78 ikke kan anses for at være en forskelsbehandling i dette direktivs forstand, for så vidt som den er begrundet i et legitimt mål, og midlerne til at nå dette mål er forholdsmæssige og nødvendige.

63 Det fremgår i denne forbindelse af de sagsakter, som Domstolen er i besiddelse af, at den i hovedsagen omhandlede lovgivning på samme tid forfølger socialpolitiske mål, der vedrører mobilitet og pensionsordningen, og hovedformålet med erhvervstilknyttede pensioner, der er at belønne lønmodtagernes loyalitet over for virksomheden. Denne lovgivning tager ligeledes hensyn til virksomhedens interesse i, at den byrde, der følger af erhvervstilknyttede pensioner på grund af de erhvervede rettigheder, er tydelig og beregnelig.

64 Mars har i denne henseende gjort gældende, at formålet med denne lovgivning, og navnlig med den omhandlede arbejdsmarkedsrelaterede pensionsordning, er at finde en regel, der finder anvendelse på beregningen af størrelsen af de erhvervede rettigheder i tilfælde af en fratrædelse af ansættelsesforholdet før tid, der overholder den brede definition af de erhvervstilknyttede pensionsordninger i de almindelige pensionsplaner, og således at bidrage til generaliseringen af erhvervstilknyttede pensioner, idet disse tildeles på baggrund af arbejdsgiverens frivillighed.

65 Det må lægges til grund, at sådanne mål, der tilsigter at fastsætte en ligevægt mellem de foreliggende interesser, i forbindelse med overvejelser vedrørende beskæftigelsespolitik og social beskyttelse, med henblik på at sikre en arbejdsmarkedsrelateret pension, kan anses for at være mål af almen interesse.

66 Hvad angår spørgsmålet, om den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning er hensigtsmæssig, skal det bemærkes, at vedtagelsen af en metode til beregning af en lovligt erhvervet ret i tilfælde af tidlig pensionering fra ansættelsesforholdet, som er baseret på varigheden pro rata temporis af den faktiske anciennitet i forhold til den mulige anciennitet indtil den normale pensionsalder, og med en begrænsning af de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes, ikke forekommer urimelig, henset til formålet med den i hovedsagen omhandlede erhvervstilknyttede pensionsordning.

67 Det samme gælder spørgsmålet om den i hovedsagen omhandlede lovgivnings nødvendighed. Det skal nemlig fremhæves, at der ikke kan skabes incitament til at forblive i virksomheden indtil den lovlige pensionsalder uden at give den lønmodtager, der træffer dette valg, en fordel i forhold til den lønmodtager, der forlader virksomheden før tid. Af de sagsakter, som Domstolen er i besiddelse af, fremgår intet, som for alvor kan rejse tvivl om nødvendigheden af en sådan lovgivning, eller nogen anden beregningsregel, såsom den af Ute Kleinsteuber anbefalede, der ligeså effektivt vil kunne gøre det muligt at nå de omhandlede mål, og navnlig det mål, der består i at generalisere de erhvervstilknyttede pensioner.

68 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det andet forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 1 og 2 samt artikel 6, stk. 1, i direktiv 2000/78 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter en erhvervstilknyttet pension, hvis størrelse svarer til forholdet

mellem ancienniteten og varigheden af perioden mellem påbegyndelsen af ansættelsen i virksomheden og den normale pensionsalder, der er fastsat i den obligatoriske pensionsforsikring, og begrænser de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes.

Sagsomkostninger

69 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

1) **§ 4, stk. 1 og 2, i rammeaftalen om deltidsarbejde, der er indgået den 6. juni 1997, som er indeholdt i bilaget til Rådets direktiv 97/81/EF af 15. december 1997 om rammeaftalen vedrørende deltidsarbejde, der er indgået af UNICE, CEEP og EFS, som ændret, og artikel 4 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/54/EF af 5. juli 2006 om gennemførelse af princippet om lige muligheder for og ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med beskæftigelse og erhverv skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, der for så vidt angår beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning fastsætter en sondring mellem arbejdsindkomst, der ligger under bidragsberegningsgrænsen for den obligatoriske pensionsforsikring, og arbejdsindkomst, der ligger over denne, og som ikke behandler indkomst fra deltidsbeskæftigelse således, at der først foretages en beregning af indkomsten ved en tilsvarende fuldtidsbeskæftigelse, på grundlag af hvilken der dernæst foretages en beregning af, hvilken del af denne der ligger henholdsvis over og under bidragsberegningsgrænsen, hvorefter dette forhold til slut overføres på den lavere indkomst fra deltidsbeskæftigelsen.**

2) **Rammeaftalens § 4, stk. 1 og 2, og artikel 4 i direktiv 2006/54 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, som med henblik på beregningen af størrelsen af en erhvervstilknyttet pensionsordning for en ansat, der har haft perioder med fuldtidsarbejde og perioder med deltidsarbejde, fastsætter en ensartet beskæftigelsesgrad for hele ansættelsesforholdets varighed, for så vidt som denne metode til beregning af alderspensionen ikke er i strid med reglen om pro rata temporis. Det tilkommer den nationale ret at efterprøve, at dette er tilfældet.**

3) **Artikel 1 og 2 samt artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter en erhvervstilknyttet pension, hvis størrelse svarer til forholdet mellem ancienniteten og varigheden af perioden mellem påbegyndelsen af ansættelsen i virksomheden og den normale pensionsalder, der er fastsat i den obligatoriske pensionsforsikring, og begrænser de pensionsgivende tjenesteår, der kan medregnes.**

Underskrifter